

KALKINMA POLİTİKALARINDA KADIN VE EKO-FEMİNİZM

*Arzu ÖZYOL

“Dişi Gezegen herkes için tekrar yeşil olacak”

Francoise d’Eaubonne

I-GİRİŞ

Ekofeministler, doğal dünyanın yok edilmesinin kökenini Batı toplumunun hiyerarşik ikilemelerine (kültür/doğa, erkekler/kadınlar, zihin/beden, bilim/halkın bilgisi, akıl/duygular, materyalizm/maneviyat) dayandırırılar. Bu dualizmlerin kadınları olumsuz yönde doğayla, bedenle, duygusuyla ve maneviyatıyla birlikte düşünülen özel bir dünyaya hapsederek; erkeklerin, kültürü, zihni, bilimi, akıllı ve materyalizmi somutlayan kendi imgeleriyle düzenledikleri tek boyutlu bir kamusal dünya doğurduğunu ileri sürmektedir. Bu bağlamda, Ekofeministlere göre, erkek egemenliğindeki toplumlar saldırganlık, rekabetçilik ve tek yönlü akıl yürütme gibi yıkıcı tutum sergilerler. Politika oluşturma sürecinde kadın değerlerine ve kadına yer vermeyen bir kamusal düzende çevre sorunları katlanarak artmaktadır. Küresel ölçekte, kalkınma politikalarında kadınca değerler ve kadına yer vermeyen bir yaklaşımla bir çok sorunun yanısıra, çevre sorunları da çözümlenemez.

Feminist hareketin kökenleri, Batı dünyasında Reformist hareketin başladığı 19.yy’a dayandırılrsa da, ilk hareketlerin 18. yy’ın da öncesine uzandığı bilinmektedir. 1892-1960 yılları arasında görülen ve “İlk Dalga” olarak adlandırılan ilk feminist hareketlerin ardından, 1960 yılında “İkinci Dalga” adı altındaki feminist hareketler ortaya çıkmıştır. 1980’lere gelindiğinde, Post-Feminist Hareket olarak da bilinen “Üçüncü Dalga” hareketler hissedilmeye başlamıştır.

II. Dünya Savaşı sonrasında hızla artan nüfus ve endüstrileşme, yüksek yıkım kapasitesine sahip silahların üretilmesi ve nükleer araştırmaların çevreye verdiği büyük zararlara karşı ortaya çıkan tepkiler, “Derin Ekoloji, Sosyal Ekoloji, Çevre Etiği, ve Eko-Feminizm gibi akımların doğmasına neden olmuştur. Ancak çevre sorunlarının üstesinden gelmek için sosyal, ekonomik ve siyasi yapılarda köklü değişimleri ve radikal çözüm önerilerini savunan bu akımlar çok az ilgi görmüştür. 1960’lı yıllar, bu alanda çok anlamlı sözlerin söylendiği arayış yılları olarak ifade edilebilir. 1970’li yıllar kelimeler arasında daha anlamlı bağlantılar

kurulabildiği ve bu nedenle algı düzeyinin arttığı yıllar olması bakımından daha yapıcı yıllardır. Sürdürülebilir Kalkınma bir terim olarak ilk kez 1972 yılında Uluslararası Doğa ve Doğal Kaynakları Koruma Derneği tarafından hazırlanan “Dünya’yı Koruma Stratejisi (World Protecting Strategy)” adlı raporda kullanılmış, Eko-Feminizm ise 1974 yılında d’Eaubonne’un “Feminizm ya da Ölüm” adlı eserinde yer almıştır. Eko-Feminist düşünceye göre, ataerkil ve kapitalist sistemler doğa ve kadın üzerinde hakimiyet kurmak, bunları ehlileştirmek ve sömürmek üzerine kurulmuşlardır.

Gelişmekte olan ülkelerdeki toplam 1.3 milyar nüfusun %70’ini günlük bir doların altında çalışan kadınlar oluşturmaktadır. Kadınlar temel modern altyapıdan yoksun koşullarda ailelerine yiyecek, yakacak ve su sağlamakla yükümlü oldukları için enerji yoksulluğunun etkisini de yoğun olarak yaşamaktadırlar. Ev halkının ihtiyaçları için enerji ve küçük ölçekli girişim eksikliği kadının ailesine ve kendisine bakma yeteneğini sınırlamaktadır. Yemek pişirmek ve ısınmak için gereken makul ve ucuz enerjiye erişememe, kadınların yakmak için odun, kömür, gübre ve tarımsal atıklar gibi geleneksel kaynaklara yönelmelerine ve bu nedenle hem zaman hem de fiziksel enerji kayıplarına neden olmaktadır. Aynı zamanda kırsal kesimdeki kadınlar kendi yiyeceklerini yetiştirmekte ve bunların taşınması gibi ağır işleri de kendi fizik güçleri ile yapmaktadırlar. Üstelik, eğer evlerinde musluk suyu veya su çekmek için motorlu pompalar yoksa, hergün ailelerinin ihtiyacı olan suyu karşılamak için çeşmelerden veya muhtemelen kirli kuyu ve derelerden su almak için saatlerini harcamaktadırlar. Düşük gelirli ailelerde kadın çoğunlukla ateşte yemek pişirmekte ya da soğuk kış aylarında geleneksel enerji kaynaklarını ısınma amaçlı olarak kullanmaktadır. Sonuç olarak, bu kadınlar karbon monoksit, benzin ve formaldehit gibi zehirli gazlar ve insan sağlığı için tehlikeli bileşenlere yüksek oranlarda maruz kalmaktadırlar. Kapalı mekanlardaki hava kirliliği zatüree, astım, bronşit, tüberküloz akciğer kanseri ve kalp hastalıklarına yol açarak yılda 1.6 milyon insanın ölümüne neden olmaktadır. Ayrıca, düşük kilolu bebeklerin dünyaya gelmesi ve katarakt gibi sonuçlar de ortaya çıkabilmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde özellikle kırsal kesimde yaşayan yoksul kadınlar, geleneksel sosyo-kültürel rolleri nedeniyle hava kirliliğine erkelere nazaran daha fazla neden olmakta ve dolayısıyla iklim değişikliğine erkelerden daha fazla etkide bulunmaktadır. Bu nedenle, kalkınma politikalarında kadının enerji ihtiyaçlarına özel bir önem verilmesi, yoksullukla mücadele ve yoksulluğun ortadan kaldırılmasına ilişkin sağlık, istihdam ve eğitim alanındaki amaçları gerçekleştirmeye yardımcı olacaktır.

Bu çalışmada, eko-feminist hareket ile kalkınma olgusunu bütünleştirerek, çözüm önerileri geliştirilmektedir.

II- FEMİNİZMİN TARİHÇESİ

Feminizmin geçmişi 18. yüzyıldan çok daha öncelere kadar uzanır, ancak Feminist Hareket'in tohumları 18. yüzyılın son bölümlerinde atılmıştır. 'Kadın Sorunu' adı altında başlayan bu ilk çalışmalarda, kadınların mağdur veya erkeklerin kabahatli olduğu iddia edilmeden kadının toplumdaki kısıtlı rolü eleştirilmiştir.

1850 öncesi

Feminist düşünce, kadınların eğitilmesini savunan Lady Mary Wortley Montagu ve Marquis de Condorcet gibi düşünürler ve Jeremy Bentham gibi her konuda kadınlara eşit haklar verilmesini talep eden çok sayıda liberal sayesinde Aydınlanma Felsefesi süresince gelişmeye başlamıştır. Feminist fikirlerin ilk modern taraftar ve savunucularından birisi, özellikle 'Sor Philote'ye cevap' başlıklı denemesinde bu konuyu işleyen, Meksikalı Juana Ines de la Cruz (1651-1695)' dur. Kadınlar ile ilgili ilk bilimsel kurum, 1785 yılında Hollanda'nın kuzeyindeki Middleberg şehrinde kurulmuştur. Mary Wollstonecraft'ın 'A Vindication of the Rights of Woman -Kadın Haklarının Korunması- 1792, ilk feminist eserlerden biri olmasına rağmen, modern standartlar itibariyle, kadın ile ilgili olarak asalet, toplumun seçkin kesimi, naziklik, hassasiyet gibi nitelermelerde bulunulduğu ve ahlaki kaygılar anlamında karşılaştırmalar içerdiğinden, feminist bir sav gibi gözükmemektedir. Wollstonecraft bu eserinde, her iki cinsin de, bu kaosun oluşmasında katkıda bulunduğuna inanmakta ve kadınların erkekler üzerinde önemli bir güce sahip olduğunu gerçek bir durum olarak kabul etmektedir.

1899 tarihli 'Kadınların Özgürlüğü' (Tahrir al-Mar'a) adlı öncü kitabın yazarı olan Mısırlı hukukçu Qasim Amin, Arap Feminist Hareket'inin babası olarak kabul edilmektedir. Bu çalışmasında Amin, o zamanlar kendi toplumunda hakim olan çok kadınla evlilik, yaşmak veya peçe ile örtünme veya kadınlar aleyhine cinsiyet ayırımı gibi bazı uygulamaları eleştirmiş ve bütün bunları İslam'ın gerçek ruhuna aykırı bularak kınamıştır. Onun bu çalışması bütün İslam ülkelerinde ve Arap dünyasında kadınların politik hareketleri ve çabaları üzerinde çok büyük bir etki yaratmıştır. Eser, bu gün bile okunmakta ve adından övgü ile söz edilmektedir. 1892 yılındaki ilk basımıyla birlikte, özellikle Mısır'da, kadın aktivistler, söylemlerini bu esere dayandırmışlar ve Avrupa'da yayınlanan feminist dergileri

okumaya başlamışlardır. Böylece, Batılı kadın ile Orta Doğulu kadın karşılaştırılmaya da başlanmıştır.

19. Yüzyılın Sonları

Yasalar çerçevesinde kadınlara fazlasıyla adaletsiz davranıldığına inanılan döneminin, 18. yüz yılda başladığı kabul edilmektedir. Ancak, Feminist Hareket batıda ve özellikle de 19. yüz yıl reform hareketi içinde yer alarak kök salmıştır. Örgütlü hareket ise New York, Seneca Falls'da, 1848 yılında yapılan birinci kadın hakları kongresi ile başlamıştır.

Emmeline Pankhurst, kadınların oy kullanma hakkını savunan hareketin kurucularından birisiydi. Suffragette sözcüğü, oy kullanma hakkı anlamına gelen suffrage kelimesinden türetilmiştir ve İngiliz toplumunda gelenekselleşmiş cinsiyet ayrımcılığını göstermeye yönelik bir ifadedir. Bu hareket bağlamında, Kadınların Sosyal ve Politik Birliği (WSPU)'ni oluşturmuştur. Yasa dışı ve mala-mülke zarar veren eylemler nedeniyle sık sık tekrarlanan tutuklamalar üyelerin açlık grevleri yapmaları ile sonlanmıştır. Gardiyanların bu kadınları çoğu zaman nasogastric (Burundan mideye doğru uzatılan) tüpler ile zorla beslemeleri ciddi sağlık sorunlarına yol açınca var olan sistem sorgulanmaya başlanmıştır. Hükümet, kadınları ciddi yaralanmalardan korumak için bir girişimde bulunmak zorunda kalmış ve Prisoners (Mahkumlar) isimli yasa tasarısı hazırlanmıştır. 1913 tarihli Yasa - Kedi ve Fare Yasası- kadınların hastalık veya yaralanmaları çok tehlikeli boyutlara ulaştığı zaman tahliye edilmelerine izin vermekte ve tekrar iyileştikleri zaman bile tutuklamalarını engellemekteydi. 19. yüzyılın diğer kayda değer feministlerinden Emma Goldman, Elisabeth Cady Stanton and Margaret Sanger ise feminizmi "kadınlar" ve "erkekler" arasında tarihi bir mücadele olarak tanımlayan Radikal Feminizmin kurucuları olmuşlardır.

20. Yüzyıl

20. yüzyılın başlarında, pek çok ülkede, özellikle Birinci Dünya Savaşı'nın son yıllarında ve savaştan sonraki ilk yıllarda, kadınlara oy kullanma hakkı verilmeye başlandı. Bu değişimi yaratan ana neden, savaş boyunca kadınların yapmış olduğu katkıları kabul ve teslim etme isteğidir. Ayrıca, Wilson'un on dört maddelik barış beyannamesinde, toplumun kendi geleceğini tayin etmesi hayati bir unsur olarak kabul edilmiş olduğundan, modern milletlerin, nüfuslarının yarısının oy kullanma haklarını yok saymaları olanaksız bir hale gelmiştir.

1920'li yıllar, kadınlar için, oy kullanma hakkını elde etmelerinin yanı sıra pek çok ülkede yasal olarak tanınma hakkını kazanmaları anlamında da, önemli tarihlerdir. Aynı yıllarda, birçok kadın, savaş boyunca elde ettikleri işleri, tutucu tepkilerden dolayı bırakmak zorunda kaldılar. Ancak, azımsanamayacak sayıda kadın, aile işlerinde, çiftliklerde ve kadınların yaptığı geleneksel işlerde çalışmaya ve hemşirelik gibi bazı alanlarda büyük ilerlemeler kaydetmeye devam ettiler.

Sosyalizm ve Komünizmin ortaya çıkışı, kadınlar ile erkekler arasında ekonomik eşitliğin sağlanması anlamında ilerlemeye yol açmıştır. Bu rejimlerde, her ne kadar, kadınlar ve erkekler toplumsal hayatta eşit olarak yerlerini almışlarsa da, kadınlar hala çok farklı toplumsal beklentiler ile karşı karşıya kalmaktaydılar. Sosyalist Feminizm, Marksist Feminizm'in savlarını zenginleştiren dualist bir teori olup, kadın üzerindeki baskıları ortadan kaldırmak için kadınların ekonomik özgürlüklerini kazanmalarının gerekli olduğunu savunur. Sosyalist Feminizm, kapitalizmin ekonomik eşitsizliği, bağımlılığı, politik açıdan zihin karışıklığını ve bozulmayı arttırdığını öne sürerek, erkekler ve kadınlar arasında sağlıklı sosyal ilişkilere yol açtığını ve kadınların üzerinde var olan baskı ve zulmün temelinde kapitalizmin yattığını iddia eder. Marksist Feminizm, 1970'li yıllardan bu yana Radikal Feminizm ile yakın bir ilişkiye girmiştir. Hem Marksistler hem de Radikal Feministler sosyal ilişkilerde radikal bir değişim arayışı içindedirler ve kendilerinin siyasi olarak sol kanatta olduklarını kabul ederler. Bu ortak özelliğe rağmen, Marksizm ve Radikal Feminizm gibi ideolojiler genellikle birbirlerine karşıdırlar.

Nazi Almanya'sında, kadınların büyük ölçüde erkeklere bağımlı olmalarına, ikinci planda yer almalarına neden olan hiyerarşik bir toplumsal yapısı vardı. Almanya gibi, kadınların ve erkeklerin toplumdaki cinsiyet rollerini bilerek kısıtlama niyetinde olan İtalya ve Afganistan gibi diğer ülkelerde de, feminizmin ve kadının özgürlüğüne yönelik hareketlerin önünü kesen rejimler egemendi ve kadınların eylemci hareketlere kalkışmaları çok zordu. Bu tür rejimler, temelde kadınları ve erkekleri eşit olarak kabul eden ve onların ekonomik ve kamusal alana her bakımdan eşit olarak katılmaları gerektiğini ileri süren Liberal Feminizmin ortaya çıkmasına neden olmuşlardır.

İlk feminist hareketler 'Birinci Dalga', 1960 yılından sonra ortaya çıkan feminizm ve feminist hareketler ise 'İkinci Dalga' olarak adlandırılır. Tam anlamıyla ekonomik ve sosyal eşitliği elde etmeyi amaçlayan ve bu konuda çaba sarf eden ikinci dalga feministler, zaten pek çok

batı ülkesinde yasalar önünde eşitliği büyük ölçüde kazanmışlardı. İkinci dalga feministlerin en önemli başarısı, 1960'lı yıllara kadar hemen hemen dünyanın her yerinde yasaklanmış olan gebeliğin önlenmesi ve doğum kontrolü hakkının elde edilmesiydi. Doğum kontrol haplarının geliştirilmesiyle, feministler bu hapların mümkün olduğu kadar yaygınlaşmasını ve kullanılmasını umut ettiler. Pek çok kadın, hap kullanımının, kadınları istemedikleri çocuklara bakma ve onları büyütme yükünden kurtaracağına ve böylece de kadınların ekonomik bağımsızlıklarını elde etmesinin kolaylaşacağına inanıyordu. Ayrıca kürtaj yapılması büyük ölçüde istenilmekte idi, ancak var olan derin toplumsal muhalefet nedeniyle bunu yapmak çok zordu. Bu güne gelirsek, kürtaj dünyanın pek çok yerinde hala tartışılan bir konudur.

2. Dünya savaşının ardından geçen 20 yıl, sanayileşme hareketi hızlandıkça, dünya yeni sorunlarla karşı karşıya kaldı. Nükleer araştırmalar, tahrip gücü yüksek silahların üretimi, hızla artan dünya nüfusu eko sistemi derinden yaralamaya başladı. Sorunların artması, çözüm arayışlarını da beraberinde getirdi. Dolayısıyla, '*Derin Ekoloji*', '*Çevre Etiği*', '*Sürdürülebilir Kalkınma*' ve '*Eko-Feminizm*' kavramlarının literature aynı zaman dönemi içinde girmesi bir rastlantı değildir. 60'lı yıllar için bir çok alanda, anlamlı sözcüklerin ortaya atıldığı araştırma yıllarıdır diyebiliriz. 70'li yıllar ise bu anlamda daha yapıcı yıllardır. Çünkü, bu yıllar, kelimeler arasında mantıklı bağlantılar kurulan ve böylece de algılamının hızlandığı yıllardır. Nasıl ki, Sürdürülebilir Kalkınma, terimsel anlamda ilk kez, 1972 yılında, Uluslararası Doğa ve Doğa Kaynakları Koruma Birliği tarafından hazırlanan 'Dünya Koruma Stratejisi' adlı yazanakta kullanılmaya başlandıysa, Eko-Feminizm de terimsel anlamda ilk kez, 1974 yılında, d'Eaubonne tarafından, '*Feminizm veya Ölüm*' isimli eserinde kullanılmıştır. Bu feminist düşünceye göre, ataerkillik ve kapitalizm sistemleri, doğayı ve kadını yola getirme, doğayı ve kadını sömürme, doğaya ve kadına hakim olma, doğa ve kadın üzerinde iktidar olma üzerine kurgulanmıştır.

1980'li yıllara gelindiğinde, 1970'li yılların 'Savaşma Seviş' sloganıyla harekete geçen dişi çiçek çocuklarının, yeni bir feminist hareketi başlatmış oldukları görülür. Üçüncü Dalga olarak tanımlanabilecek 'Post-Feminist' Hareket, anne/fahişe ikilemesi dışında kadın anlayışını araştırmak ve tanımlamak istediği için cinsiyetin iki karşıt cins olarak (erkek ve kadın) basite indirgenmesine karşıdır. Ayrıca, Post-feminist söylev ile 'feministler- feminist olmayanlar' ikileminin de ortadan kaldırılmasına çalışılmıştır. Üçüncü Dalgada, pek çok feminist, kadınların cinsel davranışlarını değiştirmek için mücadele etmişler ve birden fazla partnere sahip olmanın daha çok erkekler için kabul edilebilir olmasına tepki olarak, kadınları

‘cinsel özgürlük’ ve birden fazla partner ile zevk için seks yapma konusunda teşvik etmişlerdir. Ancak, 2006 yılına gelindiğinde dahi, pek çok kadının tek eşliliği sürdürmesi nedeniyle, kadınların gerçekte ne dereceye kadar cinsel davranışlarını değiştirdikleri tartışılabilir. Bununla birlikte 1980’li yıllardan itibaren cinsel açıdan faal olan kadınların önceki jenerasyona nazaran göreceli olarak cinsel yönden daha aktif oldukları da açıktır. Cinsel davranışlardaki bu gelişmeler, bazı feministler tarafından eleştirilmiştir. Onlar cinsel devrimi, erkeklerin evlilik ve geleneksel toplumsal kurallar tarafından zorunlu sayılan sorumlulukların altına girmeden kolayca cinsel ilişkide bulunmalarını sağlayan bir araç olarak kullandıklarını görmüşlerdir. Genel olarak cinsellik konusunda toplumsal davranışlarda meydana gelen rahatlık ve gevşemenin, utanma duygusu olmadan gittikçe artan pornografi’nin, kadınların erkekler tarafından büyük oranda bir seks objesi olarak görülmelerine yol açtığını fark etmişlerdir. Catharine MacKinnon ve Andrea Dworkin 1980’li yıllarda pornografiyi kadınların medeni haklarının bir ihlali olarak sınıflandırma girişiminde bulunan isimler olarak tanınmışlardır.

Türkiye’de Feminizmin Tarihçesi

Türkiye’de 1923 yılında kurulan demokratik, laik ve modern cumhuriyet projesinin bir bölümünü de kadının statüsünün iyileştirilmesine yönelik çalışmalar kapsıyordu. Dolayısıyla, feminizmin ilk adımlarının bu proje içinde atıldığı söylenebilir. Devlet feminizmi de diyebileceğimiz ve bir nevi Liberal Feminizm olan bu yaklaşımda amaç, kadının erkekler gibi kamusal yaşamda görünür kılınmasıdır. 1934 yılında kadınlara sağlanan seçme ve seçilme hakkı “suffragist” akımlar olarak göze çarpmaktadır; ancak devlet feminizmi belirli hakların sağlanmasından sonra ivmesini kaybetmiştir. Çünkü, aktivist kadınlar, hem devlet eliyle verilen bu hakları yeterli görerek sessiz kalmış, hem de dünyada 1960’ların sonunda kendini göstermeye başlayan liberalizm karşıtı hareketlerden etkilenmiştir. Yasalar tarafından tanınan haklar eşit olsa dahi pratiklerin eşitliği yansıtmaması ve kadının dezavantajlı gruplar içinde süre gelen varlığı ülkemizde de etkilerini göstermiş ve liberal feminizmi takiben önce sosyalist feminizm ardından da en önemli iddiası ‘kişisel olan da politiktir’ olan radikal feminizme geçiş yaşanmıştır. 1980’lerde ortaya çıkan küçük girişimler ve ad hoc oluşumlar Türkiye’yi bu alanda da bir kurumsallaşma sürecine götürmüş ve farklı feminist duruşları benimseyen kadın örgütlerinin sayısında ciddi artış görülmüştür. II. Dünya savaşı sonrası çevresel yıkıma karşı oluşturulan tepkiler Derin Ekoloji, Toplumsal Ekoloji ve Ekofeminizm gibi akımları da beraberinde getirmiştir. Ancak, ekolojik problemlere radikal çözüm önerileri sunan ve toplumsal, ekonomik, siyasal yapıda köklü dönüşümlerin gerekliliğini savunan bu

yaklaşımlar Türkiye’de fazlaca benimsenmemiştir. Türkiye’de Günseli Tamkoç tarafından ‘Derin ekoloji ve Ekofeminizm’ başlığı altında savunuculuğu yapılan Ekofeminist Hareket nedense diğerleri kadar ses getirememiş ve kurumsallaşamamıştır. Bugün birçok feminist tarafından Kültürel Feminizmin devamı olarak 3. Dalga Feminizmi başlattığı iddia edilen. “Farklılık Feminizmi” içinde de kategorize edebileceğimiz bu feminist akımda; farklı coğrafyalarda farklı çevresel sorunlarla karşı karşıya gelen kadınların farklı ihtiyaçlarına vurgu yapılmakta ve kadın ile çevre arasında erkeklerden farklı olarak kurgulanan ilişkisel bağlantıya dikkat çekilmektedir

III- EKO-FEMİNİZM

Gelişmekte olan ülkelerde günde bir dolardan daha aza yaşayan 1.3 milyar insanın yüzde yetmişi kadındır. Bu nedenle, enerji yetersizliği kadınlar üzerinde aşırı düzeyde etkiye sahiptir çünkü kadınlar ailelerinin yiyecek, yakıt ve su ihtiyaçlarını sıklıkla, temel modern altyapı tesislerinin yardımı olmaksızın, karşılamakla yükümlüdürler. Hane halkının gereksinimi olan enerjinin eksikliği ve küçük ölçekte girişimler, kadınların ailelerine ve kendilerine bakabilme kabiliyetlerini kısıtlamaktadır. Isınmak ve yemek pişirmek için uygun ve ekonomik yakıtlara ulaşım imkanı olmayan kadınlar, geleneksel yakıtlara (odun, kömür, tezek gibi) ulaşabilmek için büyük zaman ve fiziksel güç harcamak zorundadırlar. Kırsal kesimdeki kadınlar kendi yiyeceklerini, herhangi bir motorlu tarım aracı olmaksızın, yetiştirmek ve işlemek zorundadırlar. Eğer evlerinde akan su veya motorlu su pompası yoksa, kadınlar hergün çeşmelerden veya büyük olasılıkla kirli kuyular, nehirler ve kaynaklardan su taşımak için ayrıca zaman harcamaya mecburdurlar. Düşük gelirli hanelerde, kadınlar her gün uzun saatler boyunca, açık ateşe yakın olarak, yemek pişirmek veya soğuk aylarda ısınma sağlamak için uğraşırlar. Sonuç olarak, gazlara, partiküllere ve karbon monoksit, benzen ve formaldehit gibi zararlı bileşiklere zararlı düzeyde maruz kalmaktadırlar. Kapalı alanda hava kirlenmesi, zatürre, astım, bronşit, verem, akciğer kanseri ve kalp hastalıklarına bağlı olarak yılda 1.6 milyon ölüme sebebiyet vermektedir. Kirli hava, aynı zamanda düşük doğum kilosuna ve katarakta da sebep olur. Özellikle gelişmekte olan ülkelerin kırsal kesimlerindeki fakir kadınlar, geleneksel rollerinin sonucu olarak daha çok hava kirlenmesi riskine maruz kalmakta ve yaşamlarını erkeklerden daha ağır koşullarda sürdürmektedirler.

Derin Ekoloji hareketi çağdaş bir hareket olmasına ve ağırlıklı olarak 2. Dünya Savaşı’nın ardından tanınmaya başlanmasına rağmen, düşünsel kökleri 18 ve 19.yüzyıl Avrupa Romantizmi ve Amerikan Aşkınıcılığına dayanır. Romantizm Akımı; edebiyat, müzik, resim

ve drama alanlarında kendini hissettiren artistik ve entelektüel bir hareket olarak tanımlanabilir. Bu akım, Avrupanın toplumsal yapısında meydana gelen maddi değişimlere tepki olarak doğmuştur. Romantikler, maddi dönüşüm sırasında kentlerde yaşanan nüfus yoğunlaşmasını, kırsal kesimin ürünlerinin fütursuzca tüketilmesi olarak değerlendirmiş ve kentleri; yoksulluk, sefalet ve yıkım bölgeleri olarak betimlemişlerdir. Eski toprak aristokrasisinin yerini yeni burjuva sınıfının alması sonucu eski toprak aristokratları ile endüstrileşme karşıtı romantikler arasında bir bağ oluşmuştur. Aristokratlar tarafından yeni burjuva toplum düzenine karşı oluşturulan bu başkaldırı, yeni düzenin temsil ettiği bütün değerlerin reddi haline dönüşmüştür. Akım; Romantiklere göre duygusal, içgüdüsel, sezgisel bilgi insanoğlunun en dikkate değer yönü olarak belirtildiğinden, akımın Materyalizme, Akılcılığa, Aydınlanmaya, Bilimselliğe, Mantığa, Düzen ve Otoriteye karşı tez olarak sunulduğu söylenebilir.

Diğer taraftan, Amerikan Aşkincılığı da, Yeni Dünyanın fethi ve imarıyla yakından bağlantılıydı. Yaklaşım, suni bir cennet bahçesinin restorasyonu için vahşi doğanın tahrip edilmesine karşı çıkıyordu. Aşkincılar, kendilerini Avrupa Romantiklerine yakın buluyorlardı. Bu bağlamda, İngiltere’de; Selborn’un Doğa Tarihi’ni yazan Gilbert White, Amerika’dan Burrough, Muir, Thoreau, Emerson insan-doğa ilişkisinin romantik-aşkinci kavramsallaştırılmasının öncüleridir.

Bu bağlamda da, Çevre Etiği, Aldo Leopold’un çalışmalarından esinlenerek, ekolojik krize etik biliminin ilkelerinin uyarlanmasıyla ortaya çıkmıştır. İnsan-doğa ilişkisiyle ilgili temel tartışmalar, doğanın araçsal ve öz-değerleri etrafında gelişmiştir. Geleneksel Etik sisteminde, insanlar merkezde yer alır. İnsanoğlunun çevreye saygı duyma sorumluluğu yoktur. Diğer taraftan Çevre Etiğinde, çevre araçsal değerinden daha fazlasına sahiptir ve insanın doğal çevresiyle çok yakından bağlantılıdır. Çevre Etiği; doğanın, insanoğlunun tanımladığından başka bir anlamı ve değeri olup olmadığını tartışır. Çalışmalarıyla Çevre Etiğini etkileyen, Etiğin çevreyi de içine alabilecek şekilde genişlemesi, ekolojik evrimde geçen bir sürecinin sonucudur. Bu sürecin ilk aşamasında, ‘Etik’ bireyler arasındaki ilişkilerle ilgiliydi. Musa’nın 10 Emir’deki ilkeleri, bireyler arasındaki ilişkilerin düzenlenmesine yönelik olarak birinci aşama etiğin en güzel örneklerinden biridir. İkinci aşama, bireylerle toplum arasındaki ilişkilerle ilgileniyordu. Son aşama olan Toprak Etiği ise, insanın, toprağın üzerindeki egemenliğini sonlandırmakta ve insanı toprağın vatandaşı olarak tanımlamaktadır. Bu durum

topluluğun bütün diğer üyelerine saygıyı beraberinde getirirerek, insanın varoluş mücadelesinde ki hareket özgürlüğünü de kısıtlamaktadır.

Ahlak filozofu Singer, hayvanlara saygı duyulmasının gerekliliğini savunur. Buna göre, ahlakın temel ilkesi olan fiziksel acının kötü olduğu ve bu nedenle acının en aza indirilmesinin herkesin görevi olduğu ilkesinin çiftlik ve deney hayvanlarını da içerecek şekilde genişletilmesi gerekir. Bu hayvanların yaşadıkları acı, insanlığın bundan elde ettiği yararlarla kıyaslandığında gereksizdir ve telafi edilemez. İnsanlar arasında yeni doğanların, delilerin ve bunakların dahi acıdan korunmalarını sağlayacak hukuki hakları bulunurken, hayvanlar bilinçli olarak acı çekmeye sevkedilebilmektedirler. Dolayısıyla, acıdan korunma hakkı, bütün zevk ve acı hissetme kapasitesine sahip varlıkları da kapsamalıdır. Bitkilerin zevk ve acı hissetme kapasiteleri konusunda güvenilir bulgular mevcut olmadığından, acıdan koruma ilkesi, önceleri, yalnızca çiftlik ve laboratuvar hayvanları ile sınırlı kalmaktaydı. Ancak daha sonra acının önlemesi konusundaki hakların yalnızca hayvanları değil, ağaçlar, taşlar ve nehirler gibi tüm doğa nesnelere de kapsamı gerektiğini belirterek, acı ve zevk kapasitesinin, hayvanlarda olduğu kadar, bitkilerde, atomlarda ve hareketli moleküllerde de bulunma olasılığının olması nedeniyle, acıdan koruma ilkesinin tüm doğa varlıklarına genişletilmesini gerektiğini savunmuştur.

Çevre Etiği içindeki tartışmaların diğer ucunda, acı hissetme kapasitesine sahip varlıkların öz-değerlerinin varlığının reddi ya da öz-değerin kabul edilebilirliğine karşın, insanın üstünlüğünün sürdürülmesine ilişkin tartışmalar yer alır. Örneğin, acı çekme kapasitesine sahip tüm varlıkların, öz-değerleri nedeniyle insan saygısını hak ettiği düşüncesine karşı çıkar. Murdy ise her türün öz-değeri olduğunu kabul eder ve insanlar da dahil olmak üzere varoluş mücadelesinde her birinin kendi yararını gözettiğini belirtir. Bu nedenle, insanın çıkarı diğer türlerin çıkarları ile çatıştığında insanın kendi çıkarlarını kollaması gerektiğini savunur. Ayrıca, kültürel bağlamda, insanın dünya üzerindeki üstünlüğünün nedenini insanın sonraki kuşaklara bilgi aktarımı yapabilme yetilerine dayandırır. Sagoff, Murdy'yi destekleyerek, çevrenin değerinin doğada estetik değerler keşfetme kapasitesine sahip insanoğlundan kaynaklandığını belirtir.

Derin Ekoloji hareketi genellikle Arne Naess'in Ekosofi-T yaklaşımı ile özdeşleştirilse de, Uzak-doğu dinleri, Panteizm ve New Age felsefesi gibi kaynaklardan da beslenir. Ekofeministler ise ataerkillik ve ekolojik kriz arasındaki bağlantının önemini vurgulayarak,

derin ekolojistleri toplumsal cinsiyet körü olmakla eleştirirler. Bu yüzden Budizmin ve ekofeminizmin felsefi ilkeleri örtüşmektedir ya da birbirlerini tamamlamaktadır diyebiliriz. Ayrıca geleneklerinde, uygulamalarında veya öğretilerinde bunlardan birinin daha az gelişmiş olduğu ve diğeri tarafından beslendiği görülmektedir. Her ne kadar, henüz tam olarak değinilmemiş konular varsa da Ekofeminizmin, Budizmle 5 alanda kesiştiği söylenilebilir.

- Deneysel Bilgi

Pek çok Batı felsefesi ve ilahiyatının aksine, Budizm kişisel deneyimin gerçeğiyle başlar. Ruhsal gelişime ulaşmak yolunda ilişkilerdeki deneysel bilgi, kişiden uzak olan kitabi, soyut ve diğerkaynaklardan edinilen bilgilerden üstün tutulmaktadır. Zaaf, açgözlülük, zevk ve acıya tahammül, tamamen kişinin zihinsel uygulamalarının sonucudur. Sosyal eylemin ve kişisel kavrayışın temeli olarak deneysel bilginin önemi konusunda feminizm de aynı ölçüde açıktır. Feministler kadınları hayat öykülerini geri çağırmaya ve kendi deneyimlerinden edindikleri bilgiler hakkında konuşmaya cesaretlendirmişlerdir. Bu yüzden, feministler benliğin iç deneyimlerinden kaynaklanan subjektif bilginin önemini onaylamışlardır. Bu yaklaşım, batılı ataerkil kültürler tarafından benmerkezci, romantik ve duygusallıkla çarpıtılmış olarak görülerek, sürekli olarak iftiraya uğramıştır. Pek çok kadın için, bilme deneyimi anne ve çocuk arasında olduğu gibi doğal dünya ile ilgilidir. RAHİMDEKİ ÇOCUK TÜM DÜNYA OLARAK ANNEYİ BİLİR. ANNEYLE ÇEVİRİLMİŞTİR, ANNE TARAFINDAN KORUNUR, ŞARTLARA VE ÇEVREYE ANNE TARAFINDAN KOŞULLANDIRILMIŞTIR. Bunun gibi, yeryüzü de kadının hayatını tamamen bilgilendiren, koşullandıran ve besleyen bir bedendir. Bedenlenmiş bilgi, bedenlenmiş ruhsallık ve bedenlenmiş çevresel politik eylem için bir güven kaynağıdır.

- Şartlanmış Zihnin Sorgulanması

Budizm özünde koşullu düşünmeyi reddeder. Ancak, Budizm neredeyse bütünüyle ataerkil kültürlerle transfer edilmiş olduğundan, her ne kadar ‘Koşullu Düşünme’ yaklaşımı ekolojik bağımsızlık ile örtüştürülmekeyse de, kavram kadın ve çevre üzerinde kurulan baskının tanımlanması anlamında yetersiz kalmıştır. Budizmin ‘Koşullu Düşünme’ yaklaşımı, feminizmde, kadına ilişkin kalıplaşmış örneklerin yarattığı acı ile bütünleştirilmiştir. Tipik batılı düşünce tarzındaki kadın-erkek, gece-gündüz gibi kavramları rasyonel bir biçimde ve koşullu olarak ayıran düşünce tarzı, eko-feminizmde reddedilmektedir. Batının baskıcı ve subjeci yaklaşımı gereği kadın sex objeleri içinde tanımlanabilir ve hatta güçlü market piyasasının geliştirilmesi için reklam filmlerinde bir sex objesi olarak sunulabilir. Özetle, farklı perspektiflerde kullanılır olmasına rağmen koşullu düşünme yaklaşımı, derinlemesine

analiz yaptıkları ve eleştirel bir düşünce yapısını öngördükleri için feminismin ve budizmin bütünleyici bir işbirliği içinde oldukları söylenebilir.

- Karşılıklı Münasebet Gerçeği

Bu kural; Budizm and Çevre arasındaki en belirgin bağlantılardan birisidir. Ekolojistlerin işaret ettiği gibi, ekolojik sistemler su, hava ve toprak yoluyla birbirlerine bağlanır; örneğin, tarımsal arazilerde kimyasal böcek ilaçlarının etkisi yakın sulak arazilere taşınır, endüstriyel karbon yayımları global atmosfer iklim modellerine etkide bulunur. Karşılıklı dayanışma ve karşılıklı etkileşim, besin zincirleri, besin döngüleri ve ardışık ormanların ekolojik araştırmaları için merkezi başlangıç noktalarıdır. Hem Budizm hem de feminizm için karşılıklı etkileşim ve ortak gelişim, birbirine körü körüne itaatle sınırlandırılmaz. Kişisel özgürleşmenin yolunu gösteren feminist ve budist felsefe, çevre için verilen mücadelede son derece etkin bir katılımcı olabilir.

- Duygusal Enerji

Zorlu duyguların ıstırabından kurtulmanın ilk adımı, zihnin ve bedenin, zengin bilgi ve enerji kaynaklarına ulaşması ile atılabilir. Budist uygulama; derin duyguları bastırmaktansa, kişinin bilinçli olarak bu enerjiyi kullanması üzerine kurulmuştur. Halihazırdaki çevresel krize karşı tepkinin çoğu, bitkilerin, hayvanların, ormanların ve su kaynaklarının yıkım ve kaybından duyulan keder, korku ve öfke ile dolu olan duygusal bir tepkidir. Güçlü toplumsal ve cinsel şartlanma ancak değişim için güçlü bir enerji ve istek ile alt edilebilir. Öfke, kadınlara ve doğaya karşı uygulanan şiddetin ortadan kaldırılmasını gerektirecek enerjiyi arttırması anlamında önemlidir. Budizmin zihin güçlendirme uygulaması ise, cinsiyet eşitsizliği, çevresel felaketler ve toplumsal uyumsuzluk sonucu ortaya çıkan yaygın umutsuzluk ve depraşyona karşı bir panzehirdir.

- İlişkisel Etik Kuralları ve Toplum

İlişkisel etik kuralı, ebeveyn-çocuk, ağaç-hayvan, kuş-insan, toprak-kaya, su-balık, kadın-erkek gibi tüm ikili ilişkilerin durumunu şartsal olarak inceler ve karşılaştırır. Tüm ikili ilişkilerin aynı zamanda çevre ile bağlantısı vardır. Bu bağlantılar çevreye ait kuralları ve çevresel anlamda çelişkileri ortaya koyar. Derin Ekolojist Bill Dervall, tüm canlılar, kendi

biyolojik çevrelerinin tüm üyeleri ile etkileşim halindedir ve bu ortak çevrenin kurallarını da birlikte koyarlar diyerek, Budizm- Feminizm-Çevre arasında güçlü bir köprü kurmuştur.

Daha öncede belirtildiği gibi, Eko-Feminizm terimsel anlamda ilk kez, 1974 yılında, d'Eaubonne tarafından, 'Feminizm veya Ölüm' isimli eserinde kullanılmıştır. Fransız Komünist Partisi'nin eski üyesi olan ve Eşcinsel devrimci bir hareket olan FHAR'ın kuruluşunda da görev alan d'Eaubonne'a göre Eko-feminizm, kültürel ve sosyal bağlantılarıyla birlikte biyoloji merkezli bir çevre hareketidir. Ekoloji ve feminizmin bir potada eritilmesi sonucu ortaya çıkmıştır. Erkeklerin, doğa ile kadını özdeş tutarak, doğaya davrandıkları gibi kadına, kadına davrandıkları gibi doğaya davranmalarına tepki olarak ortaya çıkmıştır.

Francoise d'Eaubonne'dan sonra aynı yıl Shelia Colins'in '*Başka bir Cennet ve Dünya*' isimli eserinde, cinsiyet ayrımcılığı ile ekolojik yıkımı aynı bağlamda değerlendirerek 'İrkçilik, cinsiyet ayrımcılığı, sınıf sömürüsü ve ekolojik yıkım, ataerkil yapıyı taşıyan ve birbirleriyle kenetlenmiş yapılardır' demiştir.

Rosemary Ruether ise, 1975 yılında yazdığı ve Yeni Kadın-Yeni Dünya isimli eserinde, Eko-feminizmin kapısını şu şekilde aralamıştır: ' Kadınlar, toplumsal ilişkilerin temelinde egemenlik kurma olgusunun yer aldığı ve böyle bir yapıda kendilerine de özgürlük verilmeyeceğini anlamak zorundadırlar. Kadın Hareketi, sosyo ekonomik ilişkileri yeniden biçimlendirmek ve modern endüstriyel toplumun temel değerlerini evrensel değerler çerçevesinde oluşturmak istiyorlarsa, bu talepleri ekolojik hareketle bütünleştirmelidirler'.

Filozof Patsy Hallen ekofeminizmi , kadınların yıpratılmasını ve insan doğasına aykırı durumların daha fazla kullanılmasını engelleyen, geniş ve çok disiplinli bir teori olarak tanımlar.

Ekofeminizm; Mathews, Birkeland, Plumwood, Eckersley, Salleh, d'Eaubonne, Ruether ve Hallen gibi teoristlerin çalışmaları doğrultusunda, feminizmin çevre konusunda bir uzantısı olarak gelişmiştir. Ekofeminizmin farklı yaklaşımları aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- Politik ve ekonomik yapıların içindeki formları yeniden şekillendirmeye çalışan LIBERAL EKOFEMİNİSTLER,

- Direk aksiyonlar ile bu yapıları parçalamaya çalışan KÖKTENCİ EKOFEMİNİSLER,
- Kadın-doğa, toprağa dayalı maneviyat, tanrıçalı dinler ve büyücülüğün kültürel görünümü üzerine odaklanan KÜLTÜREL EKOFEMİNİSTLER,
- Hiyerarşik toplumu; eşitlikçi, merkezden yönetilmeyen biyobölgesel gruplar halinde yeniden yapılandırmaya çalışan SOSYAL EKOFEMİNİSTLER,
- Neo-Marksist felsefelerden desteklenen ve kadının dünya üzerinde devam eden biyolojik ve sosyal üreme işi üzerine odaklanan SOSYALİST EKOFEMİNİSTLER,
- Ekofeminizm ve Ekoloji bilimi'nin ne derecede hayati benzerlikleri olduğunu göstermeye çabalayan EKOLOJİK EKOFEMİNİSTLER
- Norveçli filozof Arne Naess'in çalışmasından esinlenen ve antroposentrizm (insan merkezliyetçilik) ve androposentrizm'i (erkek merkezlik) parçalamaya çalışan DERİN-EKOLOJİK EKOFEMİNİSTLER
- Erkek ve dişi kategorilerini değiştirmeyi ve ikililik prensipli düşüncüyü bölmeyi isteyen KRİTİKÇİ yada DÖNÜŞTÜRÜMCÜ EKOFEMİNİSTLER,
- Doğaya yakın yaşayan, kutsal toprakları besleyen, ve değer kaybeden alanları yeniden kutsayan ABORJİNAL yada DOĞAL EKOFEMİNİSTLER,
- Birinci dünyanın bozuk gelişimini eleştiren ve kafaları henüz kolonileştirilmediği için beyaz ırktan olmayan kadınların üstünlüğünü savunan ÜÇÜNCÜ DÜNYA EKOFEMİNİSTLERİ.

IV- KALKINMA POLİTİKALARI ÇERÇEVESİNDE EKO-FEMİNİZM

Sürdürülebilir Kalkınma anlamında yapılan çalışmaların ilk adımını 1962 yılında Rachel Carson atmıştır. Carson; toksikoloji, çevre bilimi ve yaygın hastalıklar üzerine yaptığı “*Sessiz Bahar*” isimli çalışmasında, tarımsal böcek ilaçlarının, hayvan türleri ve insan sağlığı üzerine

yaptığı yıkıcı etkilerini gösterdi. Bu konuda çalışmalar 70’li yıllar boyunca devam ederken, 1972’de Roma Klübü tarafından yayınlanan “Büyümenin Sınırları” isimli çalışmanın ekonomi, toplum ve çevre arasında kurulacak dengenin yaratılması ile ilgili olarak yürütülen çalışmalara tümüyle yeni bir boyut getirdiği söylenebilir. “Sürdürülebilir Kalkınma” terimi ilk kez Uluslararası Doğa ve Doğal Kaynakların Korunması Topluluğunun (IUNC) “Dünyanın Korunması Statejisi” isimli dokümanında kullanılmıştır. 1983’te kurulan Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu Başkanı Brundlant’a göre “Kalkınma olgusunu, yoksul ülkelerin ayakta kalabilmek için gerçekleştirdiği ekonomik aktivitelere sınırlamak yanlıştır. Çevre diye adlandırdığımız yer, tümümüzün üzerinde yaşadığı yerdir ve kalkınma bu çevrede durumumuzu iyileştirmek üzere yürüttüğümüz tüm aktivitelerin sonucunda gerçekleşir”. 1987’de Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından kaleme alınan ve aynı zamanda da Brundlant Raporu olarak da bilinen “Ortak Geleceğimiz” başlıklı doküman sayesinde bu terimin kullanımı tüm dünyada yaygın hale gelmiştir. “Ortak Geleceğimiz” başlıklı bu dokümanda, Sürdürülebilir Kalkınma aşağıdaki şekilde tanımlanmıştır:

“Sürdürülebilir Kalkınma şimdiki ihtiyaçların, gelecek kuşakların ihtiyaçlarının sağlanmasına yönelik kaynak ve yetenekleri kısıtlanmaksızın karşılanmasıdır.”

Bu tanım iki yaklaşıma dayalıdır. İlk yaklaşım, anthropocentric (insan merkezli) yaklaşımda insan merkeze yerleştirir ve insanların, özellikle yoksulların, bugünkü ve gelecekteki temel ihtiyaçlarının karşılanmasına yoğunlaşır. İkinci yaklaşım, ecocentric (çevre merkezli) bir şekilde, ekolojik dengeyi merkeze yerleştirir ve insanoğlunun ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla yapılan girişimlerin sonucu olarak doğal çevrenin bugünün ve geleceğin ihtiyaçlarını karşılama yeteneğinin kısıtlanmamasını hedefler. Bu tanımla, bireyler arasındaki ekonomik eşitsizliğe ek olarak kuşaklar arasındaki fırsat eşitsizliği sorunu ortaya çıkmaktadır.

Toplam dünya nüfusunun yarısından fazla bir bölümünü kadınlar oluşturmaktadır. Dolayısıyla, kadının gücü kullanılmaksızın refaha ulaşılabilmesi ve sürdürülebilir bir kalkınmanın sağlanması mümkün olmayacaktır. Kadın ve çevre, hiç bir zaman tek boyutlu düşünülmemeyecek karmaşıklıkta olgulardır. Bu iki başlık altında, çıkan sorunlara çözüm getirilmek istendiğinde çok disiplinli bir çaba göstermek gerekecektir. Bu güne kadar yürütülen çalışmalara ve alınan sonuçlara bakıldığında, merkeze kadını oturtarak geliştirilen hiçbir politika başarılı olmamıştır. Öncelikle, kadının toplumsal rolünün yeniden tanımlanması, ve kadınların erkeklerin yaptığı her şeyden sorumlu tutulması ve yapmaları için

gerekli hakların tanınması gereklidir. Cinsiyet eşitliği kavramı, sadece bir insan hakkı veya sosyal adalet konusu değil aynı zamanda da insan güvenliği, çevre korunması ve sürdürülebilir kalkınma gibi ana temaların önemli bir bileşenidir. Dolayısıyla, kalkınma politikalarında; kadınların enerji ihtiyaçlarına özel olarak odaklanması ile, yoksulluğun ortadan kaldırılması, sağlık, istihdam ve eğitim ile ilgili diğer amaçlara ulaşılması gerçekleşebilecektir. Esas zorluk, cinsiyet eşitliğinin sağlanabilmesi için gerçekleştirilecek faaliyetlerde, ayrıntılı planlamaya gereksinim duyulmasıdır. Bu bağlamda, cinsiyet eşitliği konusu, karar verme prosedürlerine tümüyle dahil edilmelidir. Cinsiyet ana yol stratejisi aşağıdaki olumlu eylemleri gerektirir:

- Siyaset düzeyinde, cinsiyet eşitliği mücadelesinin görünür kılınması
- Program düzeyinde, cinsiyet eşitliği için fırsatlar yaratacak tüm enerji müdahalelerinin sağlanarak kadınların güç kazanması
- Örgütsel düzeyde, kadınlara erkeklerle eşit fırsatlar sağlanması.

Cinsiyet göstergeleri genel olarak nicelden ziyade niteldir. Bu yüzden, cinsiyet perspektiflerinin ilgili politikalara sokulması için atılacak ilk adım, ilgili bilginin toplanması olacaktır. Kalkınma Politikaları geliştirilirken, cinsiyete göre gruplandırılmış bilgi öncelikle aşağıdaki konularda toplanmalıdır:

- Erkekler ve kadınlar için kişi başına düşen enerji tüketimi.
- Erkekler ve kadınların sanayi dışı enerji kullanım payları.
- Enerjinin kullanım amaçları.
- Kadınlar ve erkeklerin kendi aktiviteleri için enerji sağlamaya harcadıkları zaman ve efor miktarı.
- Her birinin enerji için ödedikleri miktar.
- Erkekler ve kadınların yüzyüze kaldığı ilgili risklerin düzeyi.

IV- KALKINMA POLİTİKALARINDA EKO-FEMİNİZM

• BİRLEŞMİŞ MİLLETLER

Geçen on yılda doğal kaynaklardaki tükenmenin, doğal sistemlerdeki bozulmanın ve çevreyi kirleten maddelerin yarattığı tehlikelerin ciddi olarak farkına varılmıştır. Bu kötü koşullar kırılgan eko sistemleri tahrip etmekte, toplumları ve özellikle kadınları üretken faaliyetlerden alı koymakta ve güvenli bir çevre için gittikçe artan bir tehdit oluşturmaktadır. Yoksulluk ve çevresel bozulma karşılıklı ilişki içerisinde. Küresel çevre koşullarında süregelen

bozulmanın ana nedeni, özellikle sanayileşmiş ülkelerde var olan sürdürülemez tüketim ve üretim modelidir. Küresel ısınmanın bir sonucu olarak deniz seviyesinin yükselmesi, ada ülkelerinde ve sahillerde yaşayan insanlar için ağır ve ani bir tehdit oluşturmaktadır. Kloroflorokarbonlar, halojenler ve metil bromid gibi (ki onlar plastiklerden yapılmıştır) ozon tabakasını delen maddelerin kullanımı atmosferi acımasızca etkilemekte, böylece zararlı ultraviyole ışınların aşırı bir şekilde yer yüzeyine ulaşmasına izin vermektedir. Bu ışınlar deri kanserini, göz hastalıklarını ve bağışıklık sistemlerindeki zayıflamayı daha da arttırarak insan sağlığı üzerinde çok kötü etkiler yaratmakta ve ayrıca da ürünlere ve okyanus yaşamına zarar vererek, ekolojik dengeyi bozmaktadır.

Tüm devletler ve insanlar, sürdürülebilir kalkınmanın vazgeçilmez bir koşulu olarak, yaşam koşullarındaki eşitsizliği azaltmak ve dünya nüfusunun büyük bir çoğunluğunun ihtiyaçlarını daha iyi karşılamak için, yoksulluğu kökünden ortadan kaldırmayı asli bir görev sayarak işbirliği yapmalıdır. Fırtınalar, tayfunlar, diğer doğal afetler, bunlara ilaveten kaynakların tahrip edilmesi, şiddet, silahlanma, savaşlar, nükleer silah denemeleri ve yabancı işgaller çevresel bozulmaya katkıda bulunabilir.

Hem şehirlerde hem de kırsal kesimde meydana gelen çevresel bozulma, insanların, özellikle de her yaştaki kadının ve genç kızın sağlığı, refahı ve yaşam kalitesi üzerinde büyük oranda olumsuz etkiler yaparak, onları gelir getiren faaliyetlerden uzaklaştırır. Kırsal alanlarda yaşayan ve tarım sektöründe çalışan kadınların üstlendikleri role ve ayrıcalıklı durumlarına özel önem gösterilmelidir. Kadınların, eğitim olanaklarına, enerji kaynaklarına, mikro kredi programlarına ulaşabilmeleri, onların sürdürülebilir kalkınmaya katkılarını arttırmalarına yardımcı olabilir. Evdeki ve işyerindeki çevresel riskler, kadınların çeşitli kimyasalların zehirleyici etkilerine karşı farklı hassasiyetler göstermesi nedeniyle, onların sağlığı üzerinde orantısız bir etki yaratabilir. Kadının sağlığına yönelik bu tehlikeler, çevreyi kirleten sanayi tesislerinin büyük oranda yoğunlaştığı düşük gelirli bölgelerde ve özellikle kırsal alanlarda yüksektir.

Kadınlar, doğal kaynakları kullanarak ve onları yöneterek, ailelerinin ve yaşadıkları toplumun idamesini sağlarlar. Kadınlar; ailelerinin koruyucuları ve eğitimcileri olarak, şimdiki ve gelecek nesiller için yaşamın sürdürülebilirliğine ve kalitesine direkt etki yaratarak, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında önemli bir rol oynarlar. Ancak, kadınlar, çevre yönetimi ve doğal kaynakların korunması ve rehabilitasyonu konularında ki, politik

oluşumlarda ve karar alma mekanizmalarının çeşitli aşamalarında yer alamamaktadır. Dolayısıyla, onların deneyimleri ve kabiliyetleri, politikalar oluşturulurken dikkate alınmamaktadır. Oysa ki, kadınlar; yüzyıllardır, atıkları ve aşırı tüketimi en aza indirmek için bir çevresel ahlak oluşturulmasında, kaynak kullanımının azaltılmasında ve atıkların yeniden işlenip kullanılmasında liderlik rolü üstlenmişler veya önderlik yapmışlardır. Ancak, kadınlar; nadiren, çevreci, şehir planlamacısı, ziraatçı, deniz bilimcisi olarak eğitim almaktadırlar. Kadınlar; profesyonel doğal kaynak yöneticisi olarak eğitildikleri durumlarda bile, bölgesel, ulusal ve uluslar arası seviyelerde, politika üretme kapasitesine sahip resmi kurum ve kuruluşlarda, çoğunlukla yetersiz oranda temsil edilmektedirler. Kadınlar; çoğu zaman çevre kalitesine çok büyük ölçüde etki eden kararlar alan mali kurumların ve şirketlerin yönetiminde eşit katılımcı olarak yer almamaktadırlar. Ayrıca, bu konular üzerinde her seviyede faaliyet gösteren ve resmi nitelik taşımayan kadın örgütlerinde son zamanlarda hızlı artış olmasına rağmen, söz konusu kadın örgütleri ve çevre konuları ile ilgili ulusal kurum ve kuruluşlar arasında işbirliği yapılmasında geleneksel bir zafiyet vardır. Ayrıca, kadınların çevre yönetimine katkıları çevreyi korumak için yaptıkları çalışmalar çoğu zaman yerel düzeyde meydana gelir. Kadınlar, özellikle de yerel halktan kadınlar, özel ekolojik ilişkiler ve ekosistemin hassas yönetimi konusunda bilgi ve birikimlere sahiptirler. Pek çok toplumda kadınlar deniz ürünlerinin üretilmesi dahil, asgari üretim için temel iş gücünü temin ederler; bu nedenle gıda ve beslenmenin sağlanmasında, resmi olmayan sektörlerin arttırılmasında ve çevrenin korunmasında onların rolü çok önemlidir. Erkekler çoğu zamanlarını ev dışında geçirdikleri ve doğal çevrenin korunmasını, yeterli ve sürdürülebilir kaynak tahsisinin sağlanmasını kadınlara bıraktıkları için, bu alanlarda kadınlar genellikle toplumun en istikrarlı üyesidirler.

Hükümetler ve karar verici mekanizmalar, kadınların çevre yönetimi konusunda etkinliklerini arttırıcı tedbirleri almalı ve hatta gerekiyorsa pozitif ayrımcılığa baş vurmalarıdır. Sağlıklı bir çevre yönetimi için ihtiyaç duyulan stratejik çalışmalar bir bütünlük, çok yönlü disiplin ve uluslar arası yaklaşım gerektirir. 1972'den bu yana kalkınma stratejileri oluşturmaya yönelik gerçekleştirilen tüm uluslar arası süreçlerde, sürdürülebilir kalkınmanın, enerji politikaları ile çevre politikalarının örtüştürülmesi ve cinsiyet eşitliği konusunun bu politikalara sokulması ile sağlanabileceği vurgulanmaktadır. Ayrıca, uluslar arası süreçlerde alınan kararlar doğrultusunda, kadınların ve erkeklerin aynı şekilde katılmadığı sürdürülebilir kalkınma politikalarının uzun vadede başarılı olmayacağını tam anlamıyla kabul edilmiştir. Bu nedenle kadınların ekolojik açıdan sağlıklı bir çevre için sahip oldukları deneyimler ve sağlayacakları

katkıları yirmi birinci asrın gündeminde merkezi bir yer almalıdır. Sürdürülebilir kalkınma çevresel yönetime kadınların katkısı kabul edilmedikçe ve desteklenmedikçe ulaşılamaz bir hedef olacaktır.

Sürdürülebilir Kalkınma anlamında gerçekleştirilen uluslararası süreçlere göz atıldığında:

1992'de Stokholm'deki Birleşmiş Milletler Konferansı'nda, İnsani bir Çevre için, enerji öncelikli stres kaynağı olarak ele alınmıştır.

1992'de Rio de Janeiro'daki Birleşmiş Milletler Çevre ve Gelişim Konferansı'nda (Dünya Zirvesi); enerjiye, iklim değişikliklerine olan etkisi bağlamında değinilmiştir. Buna karşın, eylem planında, enerjiye ayrılmış bir bölüm yoktur, üzerinde durulan nokta, kalkınmanın faydalarının hem erkek hem kadın tüm insanlara ulaşmasındadır. Ancak, kadının ilerlemesi, Sürdürülebilir Kalkınma da esas bir unsur olarak tanınmış ve kadınlar Sürdürülebilir Kalkınma'ya girdi sağlayan ana hissedar grubu olarak tanımlanmıştır.

1994'de Kahire'deki Nüfus Konferansı'nda enerji fakirliği kadınlar üzerinde aşırı etkisi olan bir problem olarak ele alınmıştır çünkü kalkınmakta olan ülkelerdeki günde bir dolardan aza yaşayan 1 milyar insanın yüzde yetmiş kadındır.

1994'de Dünya Zirvesinde imzalanan Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Konvensiyonu yürürlüğe girmiştir. Konvensiyonda, özellikle gaz yayılmalarının azaltılmasına yoğunlaşmıştır.

1995'de Kopenhag'daki Toplumsal Kalkınma Dünya Zirvesinde, enerji sektöründe çalışan bir kısım kadın bir araya gelerek ENERGIA'yı kurmuşlardır. Energia'nın temel amacı enerji uzmanları ile cinsiyet uzmanları arasında bağlantı kurmak ve enerji sorunları anlamında, toplumsal bilinci arttırmaktır.

1995'de Pekin'deki Dördüncü Dünya Kadın Konferansı'nda; kadınların doğal kaynakların korunması ve idaresi ile çevrenin himaye edilmesine katkılarının yeterli itibar ve destek görmesindeki noksanlığına değinilmiştir. Ayrıca, hükümetlerin ve diğer karar verici

mekanizmaların, cinsiyet perspektifini tüm programlara ve politikalara sokmalarının önemi üzerinde durulmuştur.

Pekin Eylem Deklarasyonu ve Platformu kadın ve çevre alanında üç stratejik hedef belirlemiştir:

- Kadınların her seviyede çevre ile ilgili karar alma mekanizmalarına aktif olarak katılımı sağlanmalıdır.
- Sürdürülebilir kalkınma için politikalar ve programlarda cinsiyet ile ilgili konular ve bakış açıları bütünleştirilmelidir.
- Kalkınma ve çevre ile ilgili politikaların kadın üzerindeki etkilerini değerlendirmek için ulusal, bölgesel ve uluslararası seviyelerde mekanizmalar kurulmalı ve güçlendirilmelidir.

Pekin Eylem Platformu'nu müteakip ilk 5 yıla bakıldığında kadın ve çevre alanında önemli başarıları şunlardır:

- Çevre ile ilgili alınacak kararlara kadının daha fazla katılımına yönelik olumlu, deneye dayalı genel bir eğilim oluşmuştur.
- Kurumsal düzenlemelerin yanı sıra ulusal, uluslar arası ve yerel çevresel faaliyetlerde, politikalarda, planlarda ve mevzuatta bir cinsiyet perspektifi oluşturmaya yönelik atılan adımlar atılmıştır.
- Sahip oldukları bilgi, görgü ve örgütlenme dahil kadınların çevre alanında yetenek ve güçlerinin arttırılmıştır.
- Cinsiyete duyarlı çevresel araştırma ve verilerin nitelik ve niceliğinin arttırılmıştır.
- Kadının ekonomik yönden güçlendirilmesi için yapılan faaliyetler arttırılmıştır.

Ancak, bu 5 yıllık sürede kadın ve çevre ile ilgili daha fazla Kalkınma sağlanmasının önündeki engeller de tespit edilmiştir. Bunlar aşağıda belirtilmiştir:

- Çevrenin korunması ve yönetimine, çevresel politikaların oluşumuna, planlanmasına ve icra edilmesine kadının düşük katılımı.
- Sorumluluk isteyen pozisyonlarda kadının az sayıda ve yetersiz bir şekilde etkili olması ve çevresel kaynakların yönetimindeki erkek tekeli.
- Doğa bilimleri ile ilgili araştırma ve öğretimde kadınların daha az yer alması.
- Cinsiyete duyarlı çevresel politikaların, programların ve araştırmaların yetersizliği.

- Kaynak bulma ve izleme dâhil, karar alma mekanizmalarına kadının katılımının sağlanmaması
- Kadınlardaki teknik ve yönetsel yeteneklerinin yetersizliği
- Kadınların kaynaklara, bilgiye, eğitime ve öğretime sınırlı kabulü.

2001’de, 9. Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu’nun toplantısında, dünya liderleri, enerjinin insanların yaşam kalitesini iyileştirmede ki önemini vurgulayarak, enerji hizmetleriyle 2000 Millenyum Kalkınma Hedefleri (MDG) arasındaki derin bağlantıyı göstermişlerdir. Sürdürülebilir Kalkınma için Dünya Zirvesi’nin kadın ve çevre konusunda elde ettiği önemli başarılar şunlardır:

- Temel bir insan hakkı olarak tüm insanların, özellikle kızların, genç ve yetişkin kadınların eğitim düzeyinin artırılmalıdır.
- Eğitimde cinsiyet eşitliğinin sağlanması için yaşam boyunca her seviyede, her hal ve koşulda ve her alanda çalışma yapılmalıdır.
- Bilim ve teknolojiye kadınların ve erkeklerin eşit olarak katılımının sağlanmalıdır.
- Kadınların hakları üzerinde özellikle durarak kültürel çeşitlilik ve çoğulculuk korunmalı ve sürdürülmelidir.
- Medya’da, bilgi ve iletişim teknolojisinde, kadınların eşit katılımı sağlanmalıdır.
- Kadınlar ve erkekler arasında ki eşitlik temin edilerek katılımcı demokrasi sağlanmalıdır.

2002’de Johannesburg’daki Sürdürülebilir Kalkınma Dünya Zirvesi’nde (WSSD), MDG’nin başarılabilmesi için enerjinin hayati bir faktör olduğu vurgulanmıştır. WSSD, bildirgesinde yer alan kararlar aşağıdaki gibidir:

- Enerji temiz su, sıhhi şartlar, barınak, sağlık bakımı, yiyecek ve güvenlik gibi temel bir insan ihtiyacı olarak düşünülmelidir.
- Kadın-erkek eşitlik temeline dayalı olarak; cinsiyet perspektiflerinin tüm politika ve stratejilere sokulması, kadına karşı şiddet ve ayrımcılığın tüm formlarının elimine edilmesi, ve kadınların ve kız çocukların ekonomik fırsatlar, arazi, kredi alma, eğitim ve sağlık hizmetlerine tüm erişimlerinin sağlanarak statü, sağlık ve ekonomik refahlarının iyileştirilmesi yollarıyla kadınların karar verme mekanizmalarının tüm aşamalarına eşit erişim ve eksiksiz katılımlarının artırılması sağlanmalıdır.

Milenyum Gelişme Hedefleri'nin kadın ile çevreyi bütünleştirdiği hedefleri aşağıdaki gibidir :

Hedef 1: Günde bir dolardan daha azıyla hayatını sürdüren insanların oranını yarı yarıya azalt !

A) Enerji amaç ve hedefleri başarılmasına nasıl katkıda bulunur?

- Daha verimli yakıtlar ve daha yakıt tasarruflu teknolojiler hanehalkının yemek pişirme, aydınlatma ve ısıtma için ev içi enerji ihtiyacına harcadıkları zaman ve geliri azaltabilir.
- Güvenilir ve verimli enerji, girişimciliği arttırabilir.
- Işıklandırma; gelir getiren faaliyetlerin gündüz saatleri dışında yapılabilmesine olanak sağlayabilir.
- Enerji, emek tasarruflu makinelerin güçlendirilmesi ve teşebbüslerin verimliliğinin artması için kullanılabilir.

B) Cinsiyet perspektifleri

- Kadınlar ve kız çocuklar genel olarak yakıtın temininden, yemek pişirmekten, aydınlatmanın ve ısınmanın sağlanmasından daha çok sorumludurlar.
- Kadının zamanı ve geliri bu faaliyetlerden azad edildiğinde, zamanlarının aşağıdaki işlere yeniden tahsis edebilirler:
 - (i) Tarımsal işlerle ilgilenmek ve tarımsal verimliliği arttırmak
 - (ii) Servet edinmek, geliri yükseltmek, ve aile refahını arttırmak için mikro girişimler geliştirmek

Hedef 2: Açlık çeken insanların oranını yarı yarıya azalt !

A) Enerji amaç ve hedefleri başarılmasına nasıl katkıda bulunur?

- Ana yemek malzemelerinin %95'i yenmeden önce pişirmek durumundadır. Dolayısıyla, verimli yakıtlara ve enerji tasarrufu sağlayan teknolojilere erişim ile enerji tasarrufu sağlanabilir.
- İçme ve yemek pişirme ihtiyaçları ve sulama sistemleri için pompalanan su, taşınabilecek sudan daha fazladır.

- Mekanik enerji emek tasarruflu makinaları güçlendirmeye ve yiyecek zinciri boyunca verimliliği arttırmaya kullanılabilir (örneğin tarımsal ürünlerin öğütülme ve soyulma işlemlerine tabi tutulması)
- Verimli yakıt ve teknolojilere erişim, hasat kayıplarını ve su ihtiyacını azaltır.

B) Cinsiyet perspektifleri

- Kadınlar, genelde yemek pişirme ve ailelerini beslemekten daha fazla sorumludur.
- İyi gelişmiş bir tarımsal sektör onların servet edinmelerine, gelirlerini arttırmalarına ve aile refah düzeylerini yükseltmelerine imkan sağlayarak kadınların ekonomik fırsatlarının artmasına yardımcı olur.

Hedef 3: Bütün kız ve erkek çocukların ilk öğretimlerini tamamlamalarını güvenceye al!

A) Enerji amaç ve hedefleri başarılmasına nasıl katkıda bulunur?

- Verimli yakıtlara ve teknolojilere erişim, ailenin ayakta kalmasına ilişkin faaliyetlere yardımcı olmak için sık sık okuldan alınan çocukların zamanlarını serbest bırakır (odun toplama, su getirme, verimsizce yemek pişirme, elle ekin işleme, makinasız çiftlik işi).
- Enerji, çocuk dostu bir çevre yaratabilir (temiz su, uygun sağlık koşulları, ışıklandırma ve alan ısıtma ve soğutmasıyla)
- Okulda ışıklandırma gece dersleri ne olanak sağlar.

B) Cinsiyet perspektifleri

- Kız çocukların ev işleri ve tarımsal işlere yardım etmek için okuldan alınması olasılığı erkek çocuklarınkinden daha yüksektir.
- Eğitim görmeye harcanacak para ve zaman (özellikle kız çocuklar için) kadınların daha yüksek gelire sahip olmasıyla artar.
- Temiz su ve sıhhi koşullara uygun tesislere erişim, çocukların okul devamlılıklarını arttıracaktır.

Hedef 4: Eğitimde cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldır!

A) Enerji amaç ve hedefleri başarılmasına nasıl katkıda bulunur?

- Elektrik; eğitimsel bilgiye ve bilgi iletişimlerine erişimi mümkün kılar.

- Sokak aydınlatması, kadınların ve kız çocuklarının güvenliğini arttırarak, gece okullarına devam edebilmelerine ve toplumsal faaliyetlere katılımlarına olanak sağlar.

B) Cinsiyet perspektifleri

- Kadınların okuma ve yazmasının olmaması olasılığı erkeklere göre daha yüksektir.
- Kadınların bilgiye erişim ve siyasal ve toplumsal hayata dahil edilme şansları erkeklerden daha düşüktür.

Hedef 5: Beş yaşın altındaki çocuklar arasındaki ölüm oranını üçte iki oranında azalt!

A) Enerji amaç ve hedefleri başarılmasına nasıl katkıda bulunur?

- Daha temiz yakıtlar ve teknolojiler, her yıl 11 milyon çocuk ölümünün %20'sinin sorumlu tutulan solunum enfeksiyonlarına sebep olan ev içi kirliliğin azaltılmasına yardımcı olur.
- Eski tip sobalar emniyetsiz olabilir (örneğin yanıklara ve ev yangınlarına sebep olarak)
- Pişmiş yemek, kaynamış su ve alan ısıtması beslenme ve sağlığı düzeltebilir.

B) Cinsiyet perspektifleri

- Kadınlar, çocukların sağlığından birinci derecede sorumludurlar.
- Kadınlar ve küçük çocuklar zamanlarının çoğunu evde geçirirler.
- Kadınlar ve kız çocuklar genelde sıklıkla havalandırma düzeneksiz açık ateşle yemek pişirmeden sorumludur.

Hedef 6: Anne ölüm oranlarını üç çeyrek düzeyinde azalt!

A) Enerji amaç ve hedefleri başarılmasına nasıl katkıda bulunur?

- Enerji hizmetleri, ilaç soğutması, malzeme sterilizasyonu ve operasyon odaları içeren daha iyi tıbbi tesislere erişim sağlayabilir.
- Enerji, seks eğitimi ve gebelik önleyiciler konusundaki bilgilerin üretiminde ve yayılmasında kullanılabilir.

B) Cinsiyet perspektifleri

- Aşırı iş yükü ve ağır el emeği (örneğin ağır yakacak odun ve su taşımak, çetin ve tekrarlamalı tarımsal ve yemek işleme işleri) hamile kadınların sağlığını ve durumunu etkileyebilir.

Hedef 9: Çevresel kaynakların kaybını tersine çevir!

Hedef 10: Güvenli içme suyuna sürdürülebilir gelişme erişimi olmayan insanların oranını yarı yarı ya azalt !

A) Enerji amaç ve hedefleri başarılmasına nasıl katkıda bulunur?

- Aşırı hasat, arazi yakma ya da çevresel bozulma, dezavantajlı grupları göçe zorlar, yakıt aramak için daha çok zaman ve fiziksel güç harcamaya neden olur ve yakıtların hızla tükenmesine yol açar.
- Daha temiz yakıtların ve enerji tasarruflu ekipmanların elde olması, oduna ve kömüre olan talebi düşürür, tezeğin yakıt olarak kullanımını engeller ve gaz yayılımını azaltarak hava kirliliğini düşürür.
- Motorize pompalar, insanların ve hayvanların kullanacakları suya daha çabuk ulaşmalarını sağlar.

B) Cinsiyet perspektifleri

- Kadınlar ve kız çocuklar genellikle yakacak odunun elde edilmesinde ve su taşınmasından sorumludur.
- Cinsel saldırı ve diğer riskler (örneğin yılan sokmaları), kadınların ve kız çocuklarının su, odun gibi enerji kaynakları bulmak için ıssız alanlara gitmesiyle artar. daha uzağa gitmek zorunda kalmasıyla artar.

- AB POLİTİKALARI

Kadın- Erkek eşitliği, 1957'de Büyük Avrupa Projesi'nin oluşumuyla bir müzakere konusu olmuş, ve 48 yılda, cinsiyet eşitliği alanında kayda değer bir gelişme başarılmıştır. Cinsiyet Perspektifi ile ilgili olumlu adımlar, sosyal ve çevresel politikalardan çok ekonomi politikaları anlamında atılmıştır. Avrupa Birliği tarihine "cinsiyet eşitliği" açısından baktığımızda, bugünkü durumun uzun soluklu ve zorlu mücadelelerin bir sonucu olduğunu görürüz. Tarihsel olarak, kadınlara dair münazara konularının görünürlüğü, kurucu anlaşmalardan biri olan Roma Anlaşmasının (1957) 119. maddesi ile gerçekleşmiştir. Eşit işe eşit ücret şartının 1957 Roma Anlaşmasının kapsamına alınmasını aslen talep eden Fransız delegasyonudur. Fransa, o zamanlarda eşit ödeme kanunlarına sahip olan tek ülke olduğundan ve Fransız işverenler bu konuyu üye devletler arasındaki haklı ve eşit rekabete bir engel

görecik, anlaşmanın kapsamına sokturmuşlardır. Ancak, bu madde Üye Devletlerde uygulamaya konulamamıştır. Buna karşın, ilki Vogel-Polsky olmak üzere ve diğer öncü kadın avukatların, Avrupa Adalet Mahkemesinde ilgili hukuk davaları açmaları sonucu, Madde 119 ilk kez Belçika’da uygulanmaya başlanmış ve diğer Üye Ülkeler de bu örneği izlemiştir.

Bugün, “Kadın Hakları”nın Avrupa Birliği’de kabul edilmesinin başlangıç noktası olarak görülebilecek bu madde tadil edilmiş şekliyle Amsterdam Anlaşmasının (1997) 141. Maddesi’nde yer almaktadır. Bu maddeye göre, “Birliğe üye olan her devlet, eşit ya da eşdeğer işe kadın erkek ayrımcılığı yapmadan eşit ödeme yapılmasını sağlamak zorundadır”. Bu anlaşmanın “cinsiyet eşitliği” ile ilgili diğer maddeleri 2., 3., 13. ve 137. Maddelerdir. Avrupa Birliği Anlaşması olarak da bilinen 1997 tarihli Amsterdam Antlaşması’nın, 3. Maddesi, Pekin’de yapılan Birleşmiş Milletler Dördüncü Dünya Kadınları Konferansı’nın (1995) önemli sonuçlarından biri olarak görülebilecek “anayol stratejisi- gender mainstreaming”^{*} ni Topluluk politikalarına dahil etmesi açısından önemlidir. Bu maddeye göre, Avrupa Birliği ilk kez, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Perspektifini istihdam politikaları ile sınırlamayıp tüm politik alanlara entegre edilmesini öngörmüştür.

V- TÜRKİYE İÇİN GÜNCEL DURUM VE YORUMLAR

• GÜNCEL DURUM

Avrupa Komisyonunun son düzenli raporu’nda ifade edilmiş olduğu üzere Türkiye’de, kadın nüfusun yarısından fazlası hayatlarında kocaları, eşleri, veya ailelerinin diğer erkekleri tarafından uygulanan şiddete maruz kalmaktadırlar.

Kadınlara karşı uygulanan şiddetin derecesinin Avrupa ülkelerinde de yüksek olmasına karşın, “töre cinayetleri” gerçeği (Türk) kadınlarının hayatlarına ve en temel haklarından biri olan “yaşama hakkı”na en önemli tehdit olarak belirlemektedir. Kadına karşı uygulanan şiddet ve “töre cinayetleri” kurbanları genelde gazetelerin üçüncü sayfasında yer almaktadır. Maalesef, Türkiye’de bu konuda uygun bilgi ve istatistikler bulunmamaktadır.

* Anayol Stratejisi (gender mainstreaming); kadınlar ve erkekler için önem taşıyan konuların ve onların deneyimlerinin tüm siyasi, ekonomik, çevresel ve toplumsal sahalardaki politika ve programların tasarımında, uygulamasında, kontrolünde ve değerlendirmesinde ayrılmaz bir boyut haline getirilmesi ve böylece kadın ve erkeklerin eşit olmayan faydalar sağlamanın sona erdirilmesi stratejisidir.

Mevcut bilgiye baktığımızda, 1994 yılında devlet tarafından yapılan genel araştırma sonuçlarına göre evli erkeklerin %34'ünün karılarına fiziksel şiddet uygulamaktadırlar. Kadın STK tarafından yapılan araştırmaların sonuçları evli kadınların %97'sinin hayatlarının bir döneminde en an bir kez sözlü şiddet dahil şiddete maruz kaldığını göstermiştir. Ankara'da yapılan bu tür araştırmaların birinde evli kadınların beşte birinin ev içi tecavüz ve fiziksel şiddet yüzünden hastanelik olduğu, evli kadınların %8-15'inin sözlü olarak ya da başka aletler vasıtasıyla tehdide uğradığı belirlenmiştir. Töre cinayetlerinin sayısı geçtiğimiz yıllarda artmış ve 2000-2004 yılları arasında kurban sayısı "54"e ulaşmıştır.

Türkiye'de toplam çalışan sayısı 23.095.000 kişidir. 2004 istatistiklerine göre kadın işsizlerin oranı 2003'te %10.5'tan 2004'te %12.4'e çıkmıştır. Ayrıca, çalışan kadının ücreti erkeklerin aldığı ücretin sadece %60'ıdır. Bu istatistiklere göre, Türkiye'de 15 yaş ve üzeri kadın nüfusun iş gücüne katılım oranı erkekler için mütakabil oranın yarısı civarında yani %25-29 oranındadır. Avrupa Birliği Üye Devletlerinde bu oran %42'dir ve Lizbon Stratejisiyle bu oranın %60'a ulaşması hedeflenmiştir.

The following tables show the recent situation in Turkey in terms of employment:

TABLO 1 Türkiye'de İstihdam Oranları

Grup	2000	2001	2002	2003
Toplam	48.90 %	47.80 %	46.71 %	45.53 %
Erkekler	71.67 %	69.32 %	66.87 %	65.88 %
Kadınlar	26.16 %	26.30 %	26.57 %	25.19 %

Kaynak: www.kagider.org/en_statistics

TABLO 2 Eğitim Seviyesi, Kadınların ve Erkeklerin İşgücüne Katılımı (Türkiye, Şehirler ve Kırsal Kesim /1999)

Eğitim Seviyesi	TÜRKİYE		ŞEHİRLER		KIRSAL KESİM	
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
Okur yazar olmayan	27.0	51.2	5.5	40.7	42.5	57.2
Diplomasız okur yazar	20.6	46.2	7.5	35.1	35.6	55.1
İlk okul	30.5	73.0	10.8	67.2	52.9	79.0
Orta Okul	17.0	56.7	12.1	53.5	30.3	62.4
Mesleki Orta Okul	3.4	34.9	3.8	25.0	-	54.1
Lise	33.2	71.0	28.6	67.9	50.4	80.2
Meslek Lisesi	44.7	78.2	40.4	76.2	66.8	85.3
Fakülte	71.8	84.7	71.3	83.7	77.7	90.5
Toplam	29.7	68.3	15.8	64.3	47.6	73.7

Kaynak: DİE/HHİA, April 1999 Ecevit, Y. (2002). "The Using of Woman Labour in Working Life and Woman-Man Equality" *The Walking Towards Woman-Man Equality: Education, Working Life and Policy*, TUSIAD, No- T2001-3/294

Öte yandan işgücü piyasasında, aşağıdaki tabloda gösterildiği üzere, cinsiyete göre kazançlar bakımından derin bir uçurum vardır.

TABLO 3 Ana özellikleri ile ortalama aylık kazanç, 1994

(12 yaş ve düzenli ve arızı olarak istihdam edilen nüfus üzeri)							
		Kamu			Özel		
		Kadın	Erkek	E/K	Kadın	Erkek	E/K
Eğitim Durumu							
	Okur yazar olmayan	5950,0	7260,1	1,2	1286,2	3152,2	2,5
	Diplomasız okur yazar ve İlk okul	5691,6	7885,1	1,4	1798,3	3850,0	2,1
	Ortaokul ve Lise	5324,0	7663,7	1,4	3003,3	4956,9	1,7
	Mesleki Orta Okul ve Meslek Lisesi	5881,2	9215,3	1,6	4134,6	5427,7	1,3
	Üniversite ve üzeri	7396,6	9691,7	1,3	8730,5	12910,5	1,5
Meslek Grubu							
	Bilimsel, Teknik, profesyonel ve bununla ilgili çalışanlar	6653,7	7768,9	1,2	4267,4	6390,8	1,5
	İdari, icrai ve yönetim ile ilgili olarak çalışanlar	8956,0	9390,3	1,0	11932,0	14169,3	1,2
	Büro İşleri ve bununla ilgili çalışanlar	5396,5	7021,5	1,3	4157,8	6397,8	1,5
	Satış Çalışanları	3227,8	7802,3	2,4	2880,8	4967,0	1,7
	Hizmet İşçileri	4408,7	6514,4	1,5	2434,7	3567,6	1,5
	Tarımsal Hayvancılık, Orman İşçileri, Balıkçılar	1457,3	6279,9	4,3	885,3	2196,3	2,5
	Tarımsal olmayan üretim ve bununla ilgili çalışanlar	7778,3	9793,0	1,3	2111,6	4096,8	1,9
Ekonomik Faaliyet Dalı							
	Tarım	2248,9	5732,3	2,5	862,3	2199,7	2,6
	Madencilik ve Taş Ocakçılığı	9776,2	11478,3	1,2	2744,8	4843,4	1,8
	İmalat	7682,2	10727,5	1,4	2427,0	4864,8	2,0
	Elektrik, gaz ve su	6608,6	10297,3	1,6	-	8164,9	-
	İnşaat	10436,0	11437,2	1,1	2931,9	4016,8	1,4
	Toptan ve perakende satış ticareti, Lokanta ve Oteller	6000,1	7122,9	1,2	2922,8	3960,3	1,4
	Ulaşım, Haberleşme ve Depolama	5333,4	8023,2	1,5	6647,5	5098,4	0,8
	Finans, Sigorta, emlakçilik, ticari hizmetler	7386,8	9081,2	1,2	4701,0	6094,9	1,3
	Kamusal, sosyal ve kişisel hizmetler	6115,2	7404,7	1,2	2639,8	4297,3	1,6

Kuruluşun Büy.							
2 den az		3140,5	4234,2	1,3	1592,7	2571,8	1,6
2-4		5262,7	6506,0	1,2	2564,7	3900,7	1,5
5-9		6270,7	7761,0	1,2	2743,3	5016,2	1,8
10-19		6897,2	9009,3	1,3	3801,9	5914,5	1,6
20+		7352,1	9196,8	1,3	2688,9	5680,0	2,1

Kaynak: <http://www.die.gov.tr/tkba/istatistikler.htm>

Yukarda belirtilen gerçeklerin ışığında kolayca denilebilir ki, Türkiye’de iş gücü piyasasında kadınlara karşı ayrımcılık uygulanmaktadır, kadınlar iş piyasasına giriş kararlarından itibaren her aşamada ayrımcılıkla yüz yüze kalmaktadırlar. Evin ekmeğini kazanan erkek modeli ve bu görüş açısına dayalı koşullar pek çok Avrupa ülkesinde, özellikle Birliğin liberal ve sosyal kapitalist Üye Devletlerinde, halen oldukça yaygındır. Buna karşın, eğer ülkemizdeki para almadan çalışan kadın tarımsal çalışanlarını ve ev hayatında göze görünmeyen kadın emeğini dikkate alırsak, durum daha da ciddiyet kazanmaktadır.

Kırsal kesim çalışanlarının büyük çoğunluğu para almadan çalışan aile işçileridir ve kırsal kesimde kadın işçilerin kırsal çalışan nüfusa oranı %40.4’tür. Bu yüzden, ücret almaksızın çalışan aile işçilerinin oranı (Birlikte) sadece %1.8 iken Türkiye’de bu oran %29.6’ya yükselmektedir. Yoksulluktaki artış fakir kadın kitlesinin sayısını arttırmaktadır. Miras ve boşanmadaki ayrımcılık kadınları fakirleştirmekte ve bunu engellemek üzere hiç bir önlem alınmamaktadır. Krizlerden ve küreselleşmeden kaynaklanan zararları azaltmak için alınan önlemlerin yetersizliği kadının yoksulluğunu arttırmaktadır.

Resmi olmayan sektörlerde çalışan pek çok kadın kendilerini “işçi” olarak değerlendirmemekte ve bu yüzden işçilerin haklarına sahip olup olmadıklarıyla ilgilenmemektedirler. İş piyasasına ilişkin kurumlar ve örgütler kadını kenarda kalan görünmez işçiler olarak görerek dikkate almamaktadır. Bu yüzden AB Üyeliğine erişim süreci, kadınlar istihdam alanındaki koşullarla sınırlı olsalarda, onlar için yeni ufuklar açacaktır.

Türkiye’deki, aynı gelişme düzeyine sahip bir ülke için son derece düşük olan kadın çalışan oranı istihdam piyasasının kadınları kendine çekemediğini veya mevcut bilginin kadınların tercih ettiği çalışma alanlarını kapsamadığını göstermektedir.

Yukarıda belirtilen gerçeklere ek olarak, kadınlar iş piyasasına giriş ve işe alma prosedürlerinde ayrımcılıkla karşılaşmakta and ameli ayrımcılık yüzünden işlerini özgürce

seçememektedirler. Eşit muamele ilkesi 2003 yılında kanunlaşan İş Kanunu'nda kapsama alınmıştır. Ancak yasal düzenleme kadınları hesaba katmadan geliştirilmiştir. Kadınlar sadece doğum ve hamilelik için sınırlı bir şekilde dikkate alınmıştır; önlemler aşırı korumacı ve sınırlamacı olup gece mesaisi, yeraltı ve sualtı çalışmasına izin vermemektedir.

Eğitim alanına baktığımızda, hemen hemen aynı cinsiyet eşitsizlikleri ile karşılaşırız. 2000 itibariyle, Türkiye nüfusunun yüzde 19.4'ünün okuma ve yazması olmadığı bildirilmiştir. Kadınlara arasındaki okur-yazar olmama oranı Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da % 39'a ulaşmaktadır. Bu demektir ki, eğitimde kadınlara karşı ayrımcılık resmi beyanlar ne derse desin halen devam etmektedir.

TABLO 4 – Eğitim Durumuna göre Kurumsal Olmayan Sivil Nüfus – 2001

15 yaş ve üzeri	Kadın	%	Erkek	%
Okur yazar olmayan	4,983	21.6	1,275	5.6
Diplomasız okur yazar	1,102	4.8	948	4.1
İlkokul (yıllar)	11,093	48.0	10,808	47.1
İlk öğretim (8 yıl)	471	2.0	608	2.6
Ortaokul ve eşdeğeri	1,610	7.0	3,045	13.3
Lise ve eşdeğeri	2,805	12.1	4,605	20.1
Üniversite ve Üzeri	1,036	4.5	1,667	7.3
TOPLAM	23,100	100.0	22,956	100.0

Kaynak: Hane Halkı İş gücü İstatistiği, 2001, SIS

TABLO 5 Yaşlara göre Okul Katılımı (%)

	TÜRKİYE	Şehirler	Kırsal
Kadın			
Toplam	74,8	79,0	68,8
6-11	90,5	90,4	90,7
12-14	74,4	79,8	67,3
15-17	43,6	55,2	26,4
Erkek			
Toplam	82,7	84,9	79,5
6-11	92,9	93,0	92,8
12-14	86,6	89,8	82,2
15-17	58,2	64,5	47,8

Kaynak: Çocuk İş gücü Araştırması, 1999, SIS

TABLO 6 Farklı Bölgelerde Okur Yazar Nüfusun Dağılımı

Kaynak: 2003 Nüfus Sayımı SIS

Sonuç olarak kadınların durumu ile ilgili bu görüntüyü değiştirebilmek için kadınların karar alma mekanizmalarına katılımı arttırılmalıdır. Ancak aşağıda gösterildiği gibi, mevcut durum hala eşit temsile ulaşılabilen uzaktır.

TABLO 7 Türkiye’de Parlamento’da Kadın Sayısı

SEÇİM YILI	TOPLAM	KADINLAR	ERKEKLER	KADINLAR %
1935	399	18	381	4.5
1939	424	16	408	3.8
1943	455	16	439	3.5
1946	465	9	456	1.9
1950	487	3	484	0.6
1954	541	4	537	0.7
1957	610	8	602	1.3
1961	450	3	447	0.7
1965	450	8	442	1.8
1969	450	5	445	1.1
1973	450	6	444	1.3
1977	450	4	446	0.9
1983	400	12	387	3.0
1987	450	6	444	1.3
1991	450	8	442	1.8
1995	450	13	437	2.9

Bölgeler	Okur yazar olmayan		Diplomasız okur yazar		İlk Okul		Ortaokul		Temel Eğitim		Lise		Yüksek Öğretim	
	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E
Marmara	3.5	11.8	18.3	19.4	39.7	41.0	10.3	6.3	53.1	49.9	17.1	13.4	8.0	5.5
Ege	4.7	15.8	19.0	19.7	42.8	42.1	8.9	4.7	54.6	49.2	14.9	10.8	6.9	4.5
Akdeniz	5.7	18.0	22.2	22.3	37.0	36.8	9.2	5.0	49.6	44.5	16.0	11.4	6.5	3.8
Orta Asya	4.4	15.0	20.4	20.9	34.7	39.0	10.5	5.3	48.6	47.0	18.6	12.1	8.1	5.0
Karadeniz	6.6	21.5	22.5	22.3	38.1	38.8	8.9	3.9	50.6	45.2	15.1	8.5	5.2	2.4
Doğu A.	11.3	34.1	26.7	24.4	29.2	27.3	9.1	3.5	41.5	32.9	16.0	6.8	4.6	1.8
Güney Doğu A.	12.4	35.4	27.8	25.7	31.4	26.1	8.1	3.2	42.7	31.3	13.1	5.9	4.0	1.7
Türkiye	6.1	19.4	21.5	21.5	36.9	37.2	9.5	4.9	49.6	44.6	16.1	10.6	6.6	3.9
1999					500		23		527		4.2			
2002					500		24		526		4.4			

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü “Women’s Network”, www.die.gov.tr

- ÖNERİLER

İlk Adım: EĞİTİM PROGRAMLARI

A) Resmi Eğitimde

Kız çocukların ev işleri ve tarımsal işlere yardım etmek için okuldan alınması olasılığı erkek çocuklarınkinden daha yüksektir. Bunun için, yasal cezalandırma mekanizmalarının yardımıyla tüm kız çocuklarının erkek çocuklar gibi okula devam etme şansına sahip olması sağlanmalıdır. Bu yüzden, resmi eğitimde okutulan ders kitapları tekrar gözden geçirilmeli ve cinsiyete ilişkin roller çağın gerçekleri doğrultusunda düzeltilmelidir.

B) Resmi Olmayan Eğitimde

Bu yöntembilim hayat boyu öğrenme çerçevesinde geliştirilmelidir. Programın ilk aşaması kadınlara “Yeni Hayat Tarzı” vermelidir. Yeni hayat tarzı kazanmak için geliştirilecek müfredat aşağıdakileri içermelidir:

- Öz güven sağlamak.
- Hane yönetimi konusunda bilgiyi arttırmak.
- Halk sağlığı konularında bilgiyi arttırmak.
- Çevresel konular hakkında bilgiyi arttırmak.
- Yasal bazda özgürlükler ve sorumluluklar konusunda bilgiyi arttırmak.
- İstihdam edilmenin önemi konusunda farkındalığı yükseltmek.

Programın 2. Aşaması kadınların iş bulma şansları kadar toplumsal gelişmeye katılım kapasitelerini de arttıracak mesleki eğitim çerçevesinde geliştirilmelidir. Mesleki eğitim dersleri boyunca, kadınlar kamu kurumlarından gönüllü ortaklık için sağlanacak mikro kredilerle, girişimcilik için yüreklendirilmelidir.

İkinci Adım: İYİ YÖNETİM

Yerel ve Merkezi yönetimler, bütçelerinden, yetişkin eğitim merkezleri kurulması ve kadınların üretime yönelik ortaklıklar kurmasını teşvik amaçlı mikro krediler sağlanması için pay ayırmalıdır. Yetişkin eğitim merkezlerinde, in-formal eğitimlerden yararlanacak kadınların çocukları için kreşler açılmalıdır. Bu tür yetişkin eğitim merkezlerinin

geliştirilmesi için, özel sektör, üniversiteler ve STK'lar devlete destek vermeli ve böylece de eğitim maliyetleri düşürülmelidir. Uluslararası kuruluşların, gelişmekte olan ülkelere yönelik olarak bu anlamda verdiği destek programları incelenmeli ve bu hibelerden en yüksek düzeyde faydalanılmalıdır. Ayrıca, kadın sığınma evlerinin sayıları arttırılmalı ve standartları yükseltilmelidir. Kadına yönelik şiddetin önlenmesine ve kız çocuklarının okullaşma oranlarının arttırılmasına ilişkin kanuni yaptırımlar güçlendirilmeli ve ilgili kontrol mekanizmaları sıkılaştırılmalıdır.

Üçüncü Adım: GEÇİCİ ÖZEL ÖNLEM

Sadece parlamentoda değil, aynı zamanda da tüm karar verme mekanizmalarında yer alan kadın sayısı arttırılmalıdır. Uygun pozisyonlara uygun kişilerin yerleştirilmesi ve böylece de her tür ayrımcılığın önlenmesi için, eleman seçimlerinde kullanılan ölçme ve değerlendirme teknikleri uluslararası standartlara ulaştırılmalıdır. Toplumsal temayül geliştirilmesi amacıyla, tüm kadrolarda kadın erkek oranının %50-%50 olması hedeflenmeli ve bu oranın tutturulması için en fazla 2 seçim dönemi boyunca pozitif ayrımcılık uygulaması yapılmalıdır.

VI-KAYNAKÇA

Adams, C. (1995). Eco-feminism and the Sacred, Continuum, New York.

Armstrong, S. J., and Botzler, R. G. (2004). Environmental Ethics: Divergence and Convergence, 3rd Edition, McGraw Hill, New York

Cudworth, E. (2005). Developing Eco-feminist Theory: The Complexity of Difference, London, Palgrave Macmillan.

Gökalp, E. (2005). The European Union Gender Equality Policies and Their Implications for Turkey, Published MSc. Thesis, Middle East Technical University, Department of Sociology, Ankara.

Mies, M. and Shiva, V. (1993). Ecofeminism, Fernwood Publications- Zed Books, London& New Jersey.

Plumwood, V. (2004). "Nature, Self and Gender: Feminism, Environmental Philosophy, and the Critique of Rationalism", Environmental Ethics, ed. Robert Elliot, Oxford University.

UNEP Policy Series (2006), Women and the Environment, United Nations Environment Programme, December 2006.

Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü (2003). Pekin+5 Siyasi Deklarasyonu ve Sonuç Belgesi: Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu, Mart 2003, Ankara.

Pojman, L. P. (2005). Environmental Ethics, Thomson Wadsworth, 4th Edition, Canada.

Merchant, C. (1996). Earthcare: Women and the Environment, Routledge: New York.

UNDP (2004). Gender and Energy for Sustainable Development: A Toolkit and Source Guide, December 2004, United Nations- New York.

Wenz, P. (2001). Environmental Ethics Today, Oxford University Press, New York.

Gaard, G. (1993). Ecofeminism: Women, Animals, Nature, Temple University Press, Philadelphia.

Salleh, A. (1997). Ecofeminism as Politics: Nature, Marx and the Postmodern, Zed Books, London&New York.

Warren, K. J., and Cheney, J. (2003). Ecological Feminism and Ecosystem Ecology, Blackwell, Malden- USA.

Miller, V., Hallstein, M. and Quass, S. (1996). "Feminist Politics and Environmental Justice", Feminist Political Ecology, Great Britain.